

**ФОРМУВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ОЛІЙНО-ЖИРОВИХ ПІДПРИЄМСТВ**

За умов глобалізації інформаційних процесів, формування світового інформаційного простору, швидкого розширення світового ринку інформації, розвитку інформаційних технологій, засобів обробки інформації та інформаційних послуг створюються передумови для істотного впливу цих процесів на формування внутрішнього інформаційного середовища підприємства. Адаптація до інформаційних змін ринку й вибір оптимальної стратегії розвитку стають центральною проблемою діяльності олійно-жирових підприємств в сучасних умовах господарювання. У такій ситуації роль основного інноваційного фактора приділяється інформаційним ресурсам.

Дослідженню сутності інформаційного потенціалу та інформаційних ресурсів, визначенню їх впливу на ефективність діяльності підприємства присвячені роботи багатьох науковців. Так, Саловська Л.В. стверджує, що «сучасну систему управління підприємством відрізняє складна інформаційна система» [1, с. 320]. За висловленням Макарової М.В. «основним виробничим ресурсом сучасної постіндустріальної економіки стала інформація» [2, с. 64]. Пушкар М.С. зазначає, що «інформаційний ресурс – це семантична інформація у вигляді понятійного знання» [3, с. 26]. В результаті проведених досліджень Є.В. Пономаренко зроблено висновок, що «Підхід до формування та реалізації стратегії розвитку інформаційних ресурсів підприємства викликав необхідність структуризації інформаційного простору підприємства» [4, с. 120].

Дослідження сучасних тенденцій розвитку інформаційної економіки дозволив виявити проблеми, які не знайшли свого вирішення шляхом використовуваних сьогодні підходів до формування інформаційної системи підприємства. Зокрема, питання визначення якості та рівня розвитку інформаційних ресурсів, обґрунтування принципів їх вбудовування в систему управління олійно-жировим підприємством з метою її вдосконалення розроблені недостатньо. Наявні типові інформаційно-технологічні продукти слабо адаптовані до реалій вітчизняної економіки.

Аналіз стану формування й використання інформаційних ресурсів на олійно-жирових підприємствах України свідчить про наявність невирішених важливих проблем, пов'язаних з дефіцитом послідовності й системності впровадження заходів, спрямованих на удосконалення управління інформаційними ресурсами. Потреба у подальшій розробці питань підвищення інформаційного потенціалу олійно-жирових підприємств за сучасних умов господарювання визначили актуальність та основні напрями дослідження.

Метою статті є дослідження значення інформаційних ресурсів в системі інформаційного забезпечення управління підприємством, напрямків інформатизації й формування оптимальних інформаційних облікових потоків, які дають можливість підвищити інформаційний потенціал і економічну ефективність виробничо-господарської діяльності олійно-жирових підприємств.

Сучасні тенденції розвитку інформаційного суспільства знаходять часткове втілення на мікрорівні, у зв'язку із чим відбувається трансформація структури підприємства, активно впроваджуються інструменти й технології інформатизації. Одним з найважливіших факторів інформаційного розвитку є створення інтегрованих і корпоративних інформаційних систем, активне використання інформаційних технологій.

Інформаційні технології, які є базою для створення інформаційних систем підприємства, дозволяють забезпечити інтеграцію різних типів зв'язків на основі сучасних методів і процедур прийняття рішень. Впровадження інтегрованих інформаційних систем стало необхідною умовою підвищення гнучкості й ефективності системи управління підприємством. Досвід вітчизняних підприємств у цьому напрямку істотно відрізняється від західного й вимагає інтеграції й систематизації. Побудова концепції інформаційної системи, а також формування її окремих блоків і методичного забезпечення її функціонування повинні відбуватися з урахуванням найважливіших трансформацій і вимог економічного простору.

Оскільки інформаційна система підприємства не є суцільною технологічною, а заснована, в першу чергу, на взаємодії внутріфірмових та міжфірмових комунікацій, її потенціал визначається не стільки технічними можливостями сучасних засобів інформації, скільки безліччю факторів, спільну дію яких необхідно розглядати як цілісність.

У цьому зв'язку представляється актуальним обґрунтування змісту категорій «інформаційний потенціал підприємства», «інформаційні ресурси»; розроблення методичних підходів й інструментів

виміру рівня використання інформаційного потенціалу; дослідження напрямків інформатизації, які дають можливість підвищити інформаційний потенціал і економічну ефективність виробничо-господарської діяльності олійно-жирових підприємств.

Під інформаційним ресурсом розуміють доступні для безпосереднього використання дані й знання, невід'ємною характеристикою яких є їхня прагматична цінність, що визначається практичними потребами в їхньому матеріальному уречевленні в інтересах вирішення певних практичних завдань.

На підставі головної стратегічної мети інформаційної політики підприємства щодо інформаційних ресурсів визначаються функції та їхній раціональний розподіл між організаційними структурами, що створюються для досягнення стратегічних цілей; формуються основні правові й організаційні засади кадрового, фінансового, матеріально-технічного, інформаційного та інших видів забезпечення системи управління інформаційними ресурсами; здійснюється стратегічне прогнозування розвитку інформаційної сфери та прийняття рішень щодо удосконалення системи управління цією сферою.

Як показали проведені нами дослідження, інформаційні ресурси об'єктивно стають порівнянними за своєю значимістю для промислових (у тому числі й олійно-жирових) підприємств із матеріальними, фінансовими, трудовими, енергетичними ресурсами. Разом з тим, на практиці спостерігається відрив нагромадження знань й інформації від завдань комплексного економічного розвитку підприємства. У цьому зв'язку необхідно відзначити, що ступінь розбудови інформаційного суспільства в Україні порівняно із світовими тенденціями є недостатнім і не відповідає потенціалу та можливостям України. Рівень інформатизації окремих галузей економіки, деяких регіонів держави є низьким; розвиток нормативно-правової бази інформаційної сфери недостатній; відсутня координація зусиль державного і приватного секторів економіки з метою ефективного використання наявних ресурсів [5, с. 3]. В умовах інвестиційної кризи, спаду виробництва, інфляції динаміка процесу інформаційної озброєності виробництва знижується. З іншого боку, зниження інформаційної активності обумовлено й недостатньо ефективною інформаційною політикою підприємств.

Сукупність засобів, методів та умов, що дають змогу використовувати інформаційні ресурси, становлять інформаційний потенціал підприємства. Інформаційний потенціал промислового підприємства характеризується як складна система ресурсів виробництва й управління, які перебувають у взаємозв'язку й взаємозалежності. Тому використання в процесі планування й відтворення таких системних особливостей інформаційного потенціалу, як інтегруючі здатності його елементів, а також досягнення збалансованого оптимального співвідношення між ними відкривають можливості створення комплексної взаємозалежної системи, що забезпечує максимальну продуктивність виробничого потенціалу підприємства.

Оперування категорією інформаційного потенціалу на рівні основної економічної ланки – підприємства – дуже важливо також з позицій поліпшення використання ресурсів виробництва й управління, підвищення їхньої віддачі. У цьому випадку використання системних особливостей потенціалу дозволяє визначити структуру виробництва й напрямки її вдосконалення, які забезпечують можливість практичної реалізації не тільки значення самих елементів інформаційного потенціалу, але й ефективності їхньої взаємодії, що дозволяє значно збільшити за рахунок інтеграції продуктивну здатність.

Складність завдань, що постають перед промисловими підприємствами й, зокрема, підприємствами олійно-жирової галузі економіки, постійне зростання управлінських проблем збільшує значення інформаційного фактора у виробничому управлінні. Відсутність, недолік або неадекватність інформації стають факторами недосконалості системи управління.

Розглянемо структуру витрат на формування й збереження інформаційного потенціалу підприємства. Під витратами на формування та збереження інформаційних ресурсів будемо розуміти усі витрати, пов'язані зі збором, придбанням, обробкою та інтерпретуванням усієї економічної інформації, якою користується підприємство у своїй діяльності в рамках його інформаційних потреб.

Формування інформаційного потенціалу здійснюється шляхом придбання нових аналітичних об'єктів; виготовлення готових аналітичних об'єктів на самому підприємстві; збільшення інформаційного потенціалу існуючих інформаційних продуктів.

Здійснення зазначених варіантів формування й збільшення інформаційного потенціалу потребує виконання наступних дій: вибір типу матеріального носія для аналітичного об'єкта; формування вимог до інформації в якій відчувається недолік; здійснення пошуку й вибору виконавця; формування замовлення; фінансування й одержання готових інформаційних продуктів; здійснення адаптації нового об'єкта в наявній структурі підприємства.

При збільшенні специфічності інформації підприємства створюють інформаційний ресурс переважно за рахунок внутрішніх джерел, зокрема, це відноситься до побудови на підприємстві управлінського обліку й необхідної для цього процесу інформації: власні методи, управлінські розробки, які найбільш ефективні на визначеному підприємстві.

Аналіз місця обліку в інформаційних процесах управління неможливий без залучення відомостей про середовище, на якому ці процеси базуються. В цьому зв'язку важливо простежити рух інформації всередині господарської інформаційної системи.

Як свідчить практика, основу інформаційної системи підприємства складають потоки облікової інформації. Під поняттям «інформаційний обліковий потік» розуміють упорядкований рух облікової інформації, яка відповідає визначеним параметрам від джерела утворення до конкретного адресата. Функціонування будь-якої системи управління прямо пов'язане з обробкою інформаційних потоків: збір інформації в стані об'єкта управління, її передача, обробка для подання особам, що приймають рішення, прийняття рішень на базі інформації, передача управлінських впливів до об'єкта управління – всі перераховані процеси реалізуються за допомогою тих або інших інформаційних технологій. Отже, виділення інформаційної системи управління, як сукупності інформаційних потоків, засобів обробки, передачі, відображення й зберігання даних, а також співробітників управлінського апарата, зайнятого в процесі обробки інформації дозволяє сфокусувати зусилля при підвищенні ефективності системи управління та її інформаційній складовій.

У зв'язку з цим слід зазначити, що проблеми своєчасного забезпечення керівників підприємства оперативною інформацією в значній мірі визначаються недосконалістю системи інформаційних потоків підприємства. Формування оптимальних інформаційних облікових потоків – завдання складне і вимагає індивідуального підходу до підприємства, що зумовлено складністю організаційної побудови виробничих систем, ієрархією системи управління витратами виробництва, різноманітним складом рішень, що приймаються, а також чинниками, які враховуються при виборі прийнятних варіантів управлінських рішень.

Вивчення потоків облікової інформації на промисловому підприємстві може бути здійснено тільки на підставі детального аналізу всіх функцій управління фінансово-господарською діяльністю підприємства. Джерелами виникнення інформації є конкретні структурні виробничі і управлінські підрозділи підприємства (робітничі місця, склади, дільниці, цехи, служби заводууправління) і різноманітні зовнішні, пов'язані з ними організації. Для значної частини видів систематизованої облікової інформації заздалегідь встановлено періодичність її виникнення і передачі. Багато видів облікової інформації, обумовлені зовнішніми або внутрішніми виробничими подіями, носять ймовірний характер. Періодичність виникнення і передачі вхідної інформації про стан виробництва повинна забезпечувати можливість оперативного втручання управлінського персоналу для усунення відхилень, що виникають, від запланованого ходу виробництва і залежить від діючих заходів, що можуть бути прийняті.

Інформаційні потоки характеризуються кількістю інформації, яка перебуває в системі й обробляється в одиницю часу. Аналіз потоків інформації, існуючих на підприємстві, слід починати з обстеження, яке може здійснюватися двома методами: шляхом обстеження інформаційних потоків, що існують на даному підприємстві, і з'ясування кола завдань, які вирішуються підрозділами апарата управління й виконавцями; шляхом визначення завдань підрозділів апарата управління, аналізу інформації, яка необхідна для рішення цих завдань і зіставлення її з інформаційними потоками, які сформувалися в процесі діяльності підприємства [6, с. 2].

Обстеження потоків інформації завершується розрахунком обсягів необхідної інформації, який регламентує її рух, складанням схем потоків, проектуванням форм застосовуваної документації. Для раціоналізації побудови потоків інформації олійно-жирових підприємств доцільно використовувати ряд показників: прямоочність руху інформації – характеризує правильність її циркулювання, виявляє невинуватий зворотній рух носіїв інформації; ритмічність інформаційних потоків – дозволяє виявити своєчасність підготовки й передачі необхідних відомостей користувачам; спеціалізація потоків інформації. Відбувається в декількох розрізах: потік інформації для обліку й звітності, для розробки засобів впливу; потік інформації з рішень окремих видів (функціональні) і рівнів (об'єкти); інтенсивність інформаційних потоків – дозволяє оцінити кількість носіїв інформації і їхньої насиченості; паралельність руху інформаційних потоків, спрямованість, можливість їхнього розгалуження й злиття. Підвищення ступеню паралельності означає одночасно поглиблення спеціалізації інформаційних потоків.

Об'єктом дослідження виступає підприємство олійно-жирового сектору економіки ЗАТ «Слов'янськколія». Нами було проведено дослідження системи документообігу за структурою й

періодичністю, в результаті чого ми дійшли висновку, що більше п'ятдесяти відсотків всієї інформації є нерегулярного надання, що обумовлено впливом наступних факторів: відсутність регламентації внутрішніх документів з погляду строків розробки, оформлення й порядку проходження по виробничих підрозділах; наявність великої кількості змін, виправлень і доповнень до інформації, що носить періодичний характер; неперіодичний характер основних потоків облікової інформації й ігнорування підприємством заходів щодо їхнього впорядкування.

Таким чином, інформаційна система ЗАТ «Слов'янськоля» не створює передумов для підвищення інформаційного потенціалу, характеризується значним обсягом і нерациональністю потоків інформації. Відсутність системи ефективного використання інформаційних ресурсів у рамках структури досліджуваного підприємства не дозволяє забезпечити систематичне одержання необхідної інформації для операційного менеджменту, що є складовою загальної облікової системи підприємства.

З наведеного вище випливає, що в процесі формування системи управління інформаційними ресурсами з метою підвищення інформаційного потенціалу олійно-жирових підприємств доцільно: забезпечити її цілісність, а також зумовлений такою цілісністю підхід та ієрархічність побудови, стабільність організації, погодженість зв'язків системи з навколишнім середовищем; врахувати об'єктивні якості й характеристики інформаційних ресурсів, засобів їхньої обробки й передачі як об'єктів управління.

З урахуванням різноаспектності формування й використання інформаційних ресурсів промислових підприємств, інформаційний потенціал олійно-жирових підприємств пропонується визначати на трьох рівнях.

На першому рівні інформаційний потенціал характеризується існуючим рівнем розвитку інформаційної системи підприємства.

На другому рівні оцінюється якість інформаційного забезпечення управлінської діяльності при даних можливостях, цілях і обмеженнях, тобто потенціал інформаційного розвитку.

На третьому рівні досліджується сумарний інформаційний потенціал підприємства, як інтегральна оцінка сукупності потенційних можливостей ефективного інформаційного розвитку.

Управління інформаційними ресурсами є важливим чинником підвищення ефективності управлінського обліку олійно-жирових підприємств. Розглядаючи інформаційні ресурси в складі виробничих ресурсів підприємства, їх слід позиціонувати як елемент інформаційного середовища підприємства, поряд з такими елементами як інформаційна інфраструктура й інформаційна система. Система управління інформаційними ресурсами повинна забезпечити визначення закономірностей і тенденцій у розвитку інформаційного середовища підприємства, оптимізацію використання його ресурсів на основі ефективного використання інформаційних ресурсів і інформаційних систем, управління витратами в сфері обробки інформації. Велике значення при формуванні інформаційного потенціалу олійно-жирових підприємств має формування оптимальних інформаційних облікових потоків на підставі детального аналізу всіх функцій управління фінансово-господарською діяльністю підприємства. Об'єктом подальших наукових досліджень виступатиме розробка комплексної стратегії підвищення інформаційного потенціалу підприємств олійно-жирового сектору економіки.

Література

1. Саловська Л.В. Інформатизація суспільства та розвиток теорії бухгалтерського обліку / Л.В. Саловська // Збірник праць всеукр. науково-практ. конф. «Сучасний стан та перспективи розвитку державного контролю і аудиту в Україні / За заг. ред. проф. В.Д. Базилевича. – К.: ВПЦ «Київський університет», 2009. – 439 с.
2. Макарова М.В. Зміни у виробничих ресурсах і відносинах в інформаційному суспільстві / М.В. Макарова // Економіка промисловості. – 2004. – № 4 (26). – С. 63-69.
3. Пушкар М.С. Створення інтелектуальної системи обліку: монографія / М.С. Пушкар. – Тернопіль: Карт-бланш, 2007. – 152 с.
4. Пономаренко Є.В. Методический подход к оценке и анализу информационного ресурса предприятия / Є.В. Пономаренко // Економіка розвитку. – 2005. – № 1(33). – С. 120-122.
5. Закон України «Про основні засади розвитку інформаційного суспільства в Україні на 2007-2015 роки» від 09.01.2007 № 537-V/ [Електронний ресурс]. – Електрон. текстові дані. – К.: ТОВ «ЛІГА Закон», 2007 – 2009. – Режим доступу: Інформаційно-правова система ЛІГА: Закон Еліт, версія 8.1.1
6. Внедрение информационной системы управления предприятием, основные проблемы и задачи [Електронний ресурс]. – Електрон. текстові дані (27 887 bytes). – Режим доступу: http://www.cmdsoft.ru/information_systems/

Рецензент докт. екон. наук, професор А.Л. Еськов